

KREŠIMIR MEĐERAL-SUČEVIĆ
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
kmederal@ihjj.hr

USPOREDNI PREGLED HRVATSKIH I MAĐARSKIH BARANJSKIH OJKONIMA

Članak daje pregled današnjih ojkonima na području hrvatskog dijela Baranje, analizirajući njihova imena u hrvatskom i mađarskom jeziku, pokušavajući na taj način baciti svjetlo na negdašnju demografsku i prirodnu osnovu Baranje.

O Baranji

Hrvatska regija Baranja prirodni je nastavak mađarske županije Baránye koji je poslije trianonske podjele mađarskoga kraljevstva pripao Kraljevini SHS. Isprva je dijelila sudbinu s Vojvodinom, da bi tek ustrojem avnojevske granice Hrvatske ušla u njezin sastav.

Geografski gledano, Baranja obuhvaća trokut površine 1147 km², čije dvije stranice čine rijeke Drava i Dunav, dok se na sjeveru njena granica podudara s državnom granicom Republike Hrvatske i Republike Mađarske. U administrativnoj podjeli Republike Hrvatske, ona je dio Osječko-baranjske županije, kao nekadašnja općina Beli Manastir. Danas se u njezinu sastavu nalazi grad Beli Manastir, te općine Bilje, Čeminac, Darda, Draž, Jagodnjak, Kneževi Vinogradi, Petlovac i Popovac. Naselja Tvrđavica i Podravlje, premda smještena na području Baranje, dio su grada Osijeka. Većinsko je stanovništvo hrvatsko, a značajan je i broj Mađara i Srba, te, u manjoj količini, Nijemaca.

Geografska osnova Baranje je ravničarska, brežuljkasto se područje nalazi uz granicu s Mađarskom (Bansko brdo, 243 m). Na jugoistoku, u međurječju Drave i Dunava, nalazi se močvarno plavno područje Kopač(evs)ki rit. Zbog čestih plavljenja, došlo je do niza mjera regulacije toka dviju rijeka.

Nekadašnji bogati šumski pokrov danas je znatno reduciran jer su šume krčene radi dobivanja obradivih područja. Često se nekadašnje vegetacijsko stanje može vidjeti upravo u pojedinim toponimima.

Baranjska naselja i stanovništvo

Najstarija se naselja spominju u XII. stoljeću (Branjin Vrh), ostala u XIII. i XIV. stoljeću. Naseljenost Baranje, međutim, datira još iz neolitika. Kasnije je u sastavu rimske provincije Panonije, zatim avarsko-slavske države. U IX. stoljeću dolaze Mađari, koji jezično asimiliraju lokalno slavensko stanovništvo. Od 1526. do 1687. Baranjom vladaju Turci, u čije se doba u Baranji naselilo dosta srpskog stanovništva (mađarski ih izvori bilježe kao *Rácok*, vjerojatno prema imenu Raške). Mađarsko stanovništvo u to doba uglavnom grupiralo uz Dunav i na području Banskog brda jer je središnjom Baranjom vodila glavna turska prometnica Carigrad-Beč. Taj je dio Baranje stoga ostao relativno pust i neobrađen. Nakon povlačenja Turaka u Baranju se naseljava hrvatsko šokačko stanovništvo s područja istočne Bosne (okolica Srebrenice), a pod vodstvom Arsenija Čarnojevića u Baranju dolazi i drugi val Srba, početkom 18. stoljeća (Velika seoba Srba). Od 1720. raste i broj Nijemaca, uglavnom iz Austrije, Porajnja i Bavarske. Njih je počeo naseljavati princ Eugen Savojski, nekadašnji feudalni gospodar dvorca Belja, te je tada i većina današnje hrvatske Baranje ustrojena kao vlastelinstvo Belje. Kasnije je to vlastelinstvo većinom prešlo u državne ruke, postavši isprva državnim dobrom, a kasnije poljoprivrednim kombinatom.

Za vrijeme prve Jugoslavije u Baranji se naselila i omanja skupina Kozaka, koji su bježeći pred Oktobarskom revolucijom dospjeli u Jugoslaviju, te se zaposlili na imanjima 'Belja'. Takva se miješana slika baranjskog stanovništva zadržava sve do poslije Drugoga svjetskog rata, kada se njemačko stanovništvo uglavnom iseljava, a na njegovo mjesto dolaze Hrvati i Srbi iz siromašnijih predjela Hrvatske (Dalmatinska zagora, Banovina, Hrvatsko zagorje, Međimurje).

Šarolikost stanovništva odrazila se i u imenima baranjskih mjesta, pustara i salaša. Gotovo svako mjesto (osim najnovijih naselja) ima tri imena – hrvatsko/srpsko, mađarsko i njemačko. Budući da se srpska imena podudaraju s hrvatskima, ne treba ih smatrati posebnom skupinom.

U ovom ćemo radu pokušati dati pregled hrvatskih i mađarskih (tek ponegdje i njemačkih) imena današnjih baranjskih naselja, kao i nekolicine još postojećih pustara. Količina toponimije mađarskoga porijekla u Baranji je goleme, posebice kada je riječ o nazivima pojedinih predjela, livada, šuma i brežuljaka, no takav bi zadatak prelazio granice ovoga rada, stoga ćemo se u njemu ograničiti na ojkonimiju.

Obrada ojkonima

Baranjsko Petrovo Selo (Petárda) – selo zapadno od Petlovca

Izgleda da je selo dobilo ime po lokalnom vlastelinu, na čijem se posjedu nalazilo. Starije verzije mađarskog imena zapisuju se kao *Péturd* (1276.) i *Péterd* (1332., u oba slučaja s tipičnim deminutivnim sufiksom *-d*), a oblik *Petárda*, vjerojatno prema hrvatskom obliku osobnog imena, prvi se puta spominje 1554.

Hrvatsko je ime usto dobilo i pridjev *Baranjsko*, kako bi se razlikovalo od ostalih *Petrovih sela*, kojih u Hrvatskoj ima još nekoliko.

Batina (Kiskőszeg) – selo istočno-jugoistočno od Draža

Hrvatsko ime *Batina* dolazi od imena naselja *Battyán* (1305./1342. *Bathyan*: Györffy I: 710), koje se nalazilo na drugoj obali Dunava, na području današnjeg Bezdana (ranije rimski *Batincum*). Dva su mjesta bila povezana battyánskom skelom (stoga se gdjegdje mjesto još naziva i *Batina Skela*).

Mađarsko ime dolazi od riječi *kő* 'kamen' i *szeg* 'ugao, kut; rub', vjerojatno se pritom misli na visoku obalu Dunava, budući da se ovdje obronak Banskoga Brda strmo ruši u Dunav. Ispred njih je dodan pridjev *kis-* 'malen', kako bi se razlikovalo od grada *Kőszega* u zapadnoj Mađarskoj.

Kao pustara lokalitet se spominje još 1591., iako se godinom osnutka mjesta smatra 1720. godina. U rimsko doba, ovdje se nalazilo naselje na limesu, nazvano *Ad Militare*.

Beli Manastir (Pélmonostor) – grad sjeverno-sjeverozapadno od Bilja

Ime *Monostor* odnosi se na nekadašnji manastir Sv. Mihajla izgrađen u blizini Branjina vrha. Kasnije se ime počelo upotrebljavati za čitavo naselje. Predmetak *Pél-* dodan je 1899. radi specifikacije – to je bilo staro ime lokaliteta na kojemu se grad nalazi (usp. 1289. *Monasterium B. Michaelis de Peel*: Györffy I: 343). Samo ime *Pél* nejasno je: moguće je da se radi o prezimenu lokalne plemićke obitelji, a neki spominju i turkijsku riječ *pell/bel* 'brežuljak, humak'. U prošlosti se nazivao i *Baranyamonostor* i *Majsmonostor* (prema obitelji koja je početkom XIII. stoljeća dala izgraditi manastir).

Hrvatsko je ime nastalo pučkom etimologijom prema mađarskome, gdje je neprozirno ime *Pél* zamijenjeno pridjevom *bel*.

Bilje (Bellye) – mjesto sjeveroistočno od Osijeka

Hrvatsko ime (u varijantama *Bilje* i *Belje*) potječe iz mađarskoga, a ono je vjerojatno nastalo prema osobnom imenu; usp.: 1237-40. *Belya* (PRT 1: 785); 1360. *Belye* (ZalaOkl. 1: 614).

Bolman (Bolmány) – selo jugozapadno od Belog Manastira

Ime je njemačkog porijekla, od osobnog imena; usp. njem. *Abelmann* (Brenchenmacher 1: 2). Početno *A-* pogrešno je kasnije u mađarskom raščlanjeno kao određeni član pa je zato ispušteno. Hrvatski oblik imena iz mađarskoga.

Branjina (Baranyakisfalud) – selo sjeveroistočno od Belog Manastira

Za hrvatsko ime v. Branjin Vrh.

U mađarskome imenu izvorna riječ *falu* 'selo' dobila je predmetak *kis-* 'malen' i umanjenični sufiks *-d*. Usp. i njem. ime sela *Kleindorf*. Prvi dio imena upućuje na smještaj mjesta u baranyavárskom okrugu.

Branjin Vrh (Baranyavár) – naselje sjeverno od Belog Manastira

U prvome dijelu i mađarskoga i hrvatskog imena nalazimo osobno ime, usp.: 1138./1329. *Brana* (MNY. 32: 131); 1141–6./12. st. *Brangna* (Györffy 1: 281). Ono je slavenskoga porijekla, usp.: hrv. *Brana* (Rad JAZU 81. br. 82). Vjerojatno grad nosi ime prvoga župana koji je stolovao u njemu.

Drugi dio hrvatskog imena dolazi od činjenice da se utvrda nalazila na uzvisini.

Po gradu je kasnije svoje ime dobila i čitava županija. U njemu je naime bilo središte županije (1332–5: *Baranazwar*. Györffy 1: 280, ali i o. 1150./13–14. st. *castrum Borona*: An. 47.). Kada je ono preseljeno u Pečuh, izvorno ime županije *Baranyavár megye* pogrešnom je raščlambom riječi pretvoreno u *Baranya vármegye* (u mađarskom su *megye* i *vármegye* u to doba bili sinonimi).

Čeminac (Laskafalu) – mjesto sjeverno-sjeverozapadno od Darde

Mađarsko ime dolazi od starijega *Vaskafalva* (1687.), vjerojatno prema osobnom imenu. Njemačko je ime tvoreno prema mađarskom, i glasi *Laskafeld*, s čestom promjenom riječi *falu* 'selo' u *Feld* 'polje', uslijed pučke etimologije.

Hrvatsko je ime izvedeno od prezimena velikaške obitelji Cseményi, koji su bili vlasnici posjeda u tom kraju. Jugozapadno od mjesta nalazi se i predio nazvan Čemin. Glede naziva toga predjela spominje se i etimološka veza s turskom riječju *çim* 'livada, ledina'.

Darda (Dárda) – mjesto sjeverno od Osijeka

Iako mađarska riječ *dárda* znači ‘koplje’ (a po tome i njem. naziv mjesta *Lanzenau*), vjerojatnija je etimologija na koju ukazuje stariji način pisanja imena kao *Turda* [1280. Györffy 1: 394] – ime potječe od slavenskog pridjeva *tvrd*, odnosno od imenice *tvrda*. Usp. i obližnji toponim *Tvrđavica*, koji na mađarskome glasi *Kisdárda*.

Prema drugoj teoriji, ime je keltskoga porijekla, no osobno mi se to ne čini vjerojatnim. Hrvatsko je ime prema mađarskome.

Draž (Darázs) – mjesto sjeverno-sjeverozapadno od Zmajevca

Toponim je slavenskog porijekla, možda od osobnog imena. Prvi se puta spominje 1263. Bilo kakvo objašnjavaње preko mađarskog apelativa *darázs* ‘osa’ može biti samo pučka etimologija.

Duboševica (Dályok) – selo sjeverno-sjeveroistočno od Belog Manastira

Mađarsko je ime vjerojatno od osobnog imena slavenskoga porijekla, usp. češki *Dálek* (Profous 5: 152), prezime *Dalík* (Beneš: ČPříjm. 118, 274); poljski *Dalek* (SiSNO 1: 452), *Dalik* (SiSNO 1: 453). Vidi i rus. toponim *Далеку* (Russ GeogrNb. 2: 642).

S druge strane, ime mjesta možda dijeli korijen s toponimom *Dalj* (mađ. *Dálya*).

Hrvatsko ime vjerojatno dolazi od prezimena *Duboš*, koje je mađarskog porijekla (*dobos* ‘bubnjar’). U selu postoji pučka etimologija o nastanku imena, prema kojoj se ovdje nalazio mlin, u vlasništvu stanovite *Doboš Evice*.

Gajić (Hercegmárok) – selo zapadno od Draža

Hrvatsko je ime umanjenica apelativa *gaj*.

Mađarsko se ime pojavljuje isprva kao *Márk* (1261., vjerojatno prema osobnom imenu), kasnije dobiva prefiks *Herceg-*, kao i neka susjedna mjesta, s obzirom da je tim područjem vladala velikaška obitelj Herczeg.

Grabovac (Albertfalu) – selo južno-jugoistočno od Kneževih Vinograda

Hrvatsko ime prema apelativu *grab*. Mađarsko i njemačko (*Albertsdorf*) prema imenu saskog nadvojvode Alberta Kazimira Augusta.

Jagodnjak (Kácsfalu) – mjesto južno-jugozapadno od Belog Manastira

Složenica staromađarskoga osobnog imena *Kács* (1235. *Kach*: ÁÚO 11: 275) i imenice *falu* ‘selo’. Ponekad se javlja i u inačici s posvojnim nastavkom: *Kácsfalva*. Njemački oblik glasi *Katschfeld*.

Hrvatsko ime prema apelativu *jagoda*. Isprva se ime odnosilo na jednu ledinu u blizini mjesta, i tek je 1922. ono postalo službenim imenom mjesta (dodak se koristio kroatizirani oblik mađarskoga imena *Kačvola*).

Jasenovac (Öbölpuszta) – pustara južno-jugoistočno od Kneževih Vinograda

Hrvatski naziv od apelativa *jasen*. Mađarski od imenice *öböl* ‘udubina, šupljina’ i sufiksa *puszta*, koji označava da se radi o pustari.

Kamenac (Kő) – selo sjeverozapadno od Kneževih Vinograda

Od mađarske riječi *kő* ‘kamen’. Mjesto je podignuto u južnom podnožju 243 m visokog brežuljka *Kőhegy* ‘Kameno brdo’. Hrvatsko je ime prijevod mađarskoga.

Karanac (Karancs) – selo jugoistočno od Belog Manastira

Mađarski je toponim potvrđen i u imenu brdovitog područja sjeverozapadno od Salgótarjana, na mađarsko-slovačkoj granici. Za to ime postoje dvije teorije – po jednoj je ime turkijskoga porijekla (**qorumči* – ‘garava tkanina’), a po drugoj, koja mi se čini vjerojatnijom, ime dolazi od apelativa *garancs* ‘grumen, gruda’.

Hrvatsko ime prema mađarskome.

Karaševo – zaselak sjeverozapadno od Jagodnjaka

Radi se o istome korijenu koji nalazimo u imenu *Karašica*, koje se na tom području pojavljuje dva puta (rijeka u Podravini kod Valpova i rijeka u sjevernom dijelu Baranje koja izvire u brdima Mecsek iznad Pečuha), a također i u imenu lijeve pritoke Dunava u Rumunjskoj i Srbiji. On je turkijskog porijekla, glasi **qara šuy*, i znači ‘crna voda’. Ime se odnosi na čitav predio.

Kneževi Vinogradi (Hercegszőlős) – mjesto istočno-jugoistočno od Belog Manastira

Drugi dio imena dolazi od riječi *szőlős(kert)* ‘vinograd’, budući da je mjesto bilo poznato po vinogradima. Za prvi dio imena, *Herceg-*, v. Kneževo. Ovdje su se nalazili vinogradi nadvojvode Albrechta.

Hrvatsko ime doslovni je prijevod mađarskog imena. Isto vrijedi i za njemačko ime *Weingärten*.

Kneževo (Főherceglak) – mjesto sjeveroistočno od Branjina Vrh

Iako pokazuje sličnost s mađarskim imenom sela Gajića, čini se da dva ime-

na nemaju veze. Kneževo je naime dosta dugo bilo pustara, poslije posjed nadvojvode Albrechta (*főherceg* “nadvojvoda, knez”, *lak* “naselje, mjesto stanovanja”), koji je ovamo preselio sjedište beljskoga vlastelinstva iz Bilja, tako da tu treba tražiti korijene imena. Ime se javlja i u inačici Herceglak.

Hrvatsko je ime slobodni prijevod mađarskoga.

Kopačevo (Kopács) – selo istočno od Bilja

Vjerojatno od osobnog imena. Sâmo osobno ime ima više objašnjenja: možda je slavensko (‘osoba koja kopa’), a može biti i dijalektalno mađarsko *kopács/kopács* ‘zelena košuljica ploda; djetlić’.

Hrvatsko je ime sekundarno prema mađarskome.

Kotlina (Sepse) – selo jugozapadno od Zmajevca

Od osobnog imena, izvorna verzija bila je **Szepsa*/**Szepse*. U tom se imenu krije etimologija mađarskog pridjeva *szép* ‘lijep’.

Hrvatsko ime dolazi od prirodne konfiguracije terena (Kotlina se nalazi ispod Banskog brda).

Kozarac (Keskend) – selo jugoistočno od Belog Manastira

Izvedenica tvorena od mađarskoga pridjeva *keskeny* ‘uzak, uzina’ sufiksom *-d*. Isprva se moglo odnositi na vrlo uzak zemljišni posjed (na tom su području bile brojne šume, koje su se počele krčiti osnivanjem naselja u XVIII. stoljeću).

Hrvatsko i njemačko (*Geisdorf*) ime od apelativa ‘koza’, vjerojatno se radi o pučkoj etimologiji, s obzirom da na mađarskome *kecske* znači ‘koza’.

Kozjak (Keskenyerdő) – selo sjeveroistočno od Luga

Mađarsko ime znači jednostavno ‘uska šuma’. Radilo se o pustari u podunavskoj ravnici, a ime je vjerojatno opis terena.

Za hrvatsko ime v. Kozarac.

Luč (Lőcs) – selo zapadno-jugozapadno od Branjina Vrha

Od osobnog imena; usp. 1312. *Leus filius leus* filij Ambrosi de *leus* (Anjou-Okm. 1: 260). V. i 1211. *Leus* (PRT 10: 507); o. 1281./o. 1289. Septemus de genere *Leus* (ÁÜO 12: 352). Hrvatsko je ime iz mađarskoga.

Lug (Laskó) – selo sjeveroistočno od Darde

Ojkonim slavenskoga porijekla, usp. ruski *Лужков*, poljski *Łużków* (Russ GeogrNb. 5: 237). To je umanjenica općeslavenskog **lugъ* > **lužьkъ* ‘šumica, livadica’. Hrvatsko je ime bez umanjeničnog sufiksa *-ьkъ*.

Majške Međe (Szeglak) – selo jugozapadno od Baranjskog Petrovog Sela

Mađarski je oblik ojkonima prilično čest na mađarskome području, jednostavno se može prevesti kao ‘naselje u kutu (posjeda)’.

Hrvatsko ime dolazi od imena *Majs*, obitelji koja je ovdje imala svoje posjede (između ostaloga, dali su izgraditi i manastir po kojem ime nosi Beli Manastir, v. tamo), a po kojoj se i danas zove jedno mjesto u mađarskom dijelu Baranje.

Malo Kneževo (Hatvan) – napuštena pustara sjeverozapadno od Kneževa

Mađarsko ime znači jednostavno ‘šezdeset’, i često je u toponimiji (usp. i mjesto *Hatvan* istočno od Budimpešte). Vjerojatno se radi o broju kuća ili domaćinstava koje je pustara brojala. Ime obuhvaća čitav predio zapadno od Kneževa.

Za hrvatsko ime v. Kneževo.

Mece (Mecepuszta) – pustara istočno-jugoistočno od Darde

Vjerojatno od njemačkoga osobnog imena *Metze*, odmilici imena *Mathilde*. Hrvatsko ime prema mađarskome.

Mirkovac (Frigyesföld) – pustara jugoistočno od Kneževih Vinograda

Od osobnog imena *Frigyes* i apelativa *föld* ‘zemlja’.

Hrvatsko ime od osobnog imena *Mirko*, koje je prijevod mađarskoga imena *Frigyes* (od njem. *Friedrich* = *Miroslav*).

Mitrovac (Mitvárpuszta) – pustara južno-jugozapadno od Kneževih Vinograda

Od osobnog imena *Mitar* (*Dimitar*), u mađarskoj inačici djelovala je vjerojatno i pučka etimologija s riječju *vár* ‘utvrda, zamak’. Zabilježen je i oblik *Mitvárc*.

Novi Bezdán (Újbezdán) – selo južno-jugozapadno od Baranjskog Petrovog Sela

Naselje je utemeljeno 1864., kada se ovdje naselila skupina najamnih radnika iz Bezdana u Vojvodini. Stoga su imenu svoga nekadašnjeg sela dodali predmetak *Új-/Novi*.

Novi Bolman (Újbolmány) – selo istočno od Bolmana

Etimologija je vrlo transparentna – radi se o novome dijelu mjesta Bolmana. Za ostalo, v. tamo.

Novi Čeminac (Újlaskafalu) – selo jugozapadno od Čeminca

Novi dio mjesta Čeminca. Za etimologiju v. tamo.

Novo Nevesinje (Botond) – selo jugozapadno od Baranjskog Petrovog Sela

Mađarsko ime dolazi od staroga mađarskog osobnog imena.

Hrvatsko ime prema nazivu obližnje livade koja se zvala Nevesinje, a to je ime prema istoimenoj biljci.

Petlovac (Baranyaszentistván) – mjesto zapadno-jugozapadno od Belog Manastira

Mađarsko je ime patrocinijsko. Hrvatsko ime se obično povezuje s apelativom 'pijetao', iako je zabilježeno i da se radi o složenici *pet + lovac*. Osobno mi to izgleda kao pučka etimologija.

Podolje (Nagybodolya) – selo jugozapadno od Gajića

Toponim *Bodolya* nastao je od osobnog imena. Osobno je ime vjerojatno slavenskog porijekla, usp. hrvatski *Budilo*. Radi razlikovanja, dodan je predmetak *Nagy-* 'velik'. Hrvatski oblik imena nastao je pučkom etimologijom od mađarskoga. Prema drugoj etimologiji, smjer je posuđivanja obratan, tj. *Bodolya* bi bilo izvedeno od slavenskoga *Podolje*, s ozvučivanjem početka riječi. Tomu u prilog ide konfiguracija tla u okolici sela, kao i to da se sjeverno od Pečuha nalazi još jedan toponim istoga imena, na sličnoj konfiguraciji terena.

Podravlje (Jenőfalva) – dio Osijeka na lijevoj obali Drave

Mađarsko ime od osobnog imena *Jenő* (*Eugen*), vjerojatno prema Eugenu Savojskom, u čijem je vlasništvu bio obližnji dvorac Belje. U starijim zapisima nalazimo i oblik *Eugenfalva*.

Hrvatsko ime prema smještaju mjesta.

Podunavlje (Dunaipuszta) – pustara sjeveroistočno od Bilja

Radi se o pustari smještenoj u plavnom području Dunava. Etimologija je stoga prilično očigledna.

Popovac (Baranyabán) – mjesto sjeveroistočno od Belog Manastira

Toponim *Bán* dolazi od titule *bán* 'ban', koja je vjerojatno turkijskog podrijetla. Po mjestu je ime dobilo i brdo koje se proteže južno od njega – BANSKO BRDO. Prvi dio imena upućuje na smještaj mjesta u baranyavárskom okrugu.

Hrvatsko ime dolazi od činjenice da je Popovac bio središte lokalne katoličke župe i pravoslavne parohije.

Sokolovac (Katalinpuszta) – pustara sjeverno-sjeveroistočno od Luga

Riječ je o pustari, u mađarskom imenu prefiks je žensko ime *Katalin*.
Hrvatsko ime od apelativa (koji može biti i osobno ime) ‘sokol’.

Sudaraž (Szudarázs) – selo jugozapadno od Belog Manastira

Ime je zabilježeno u starijem obliku *Szederjes* (od *szeder* ‘kupina’).
Hrvatsko je ime iz mađarskoga.

Suza (Csúza) - mjesto jugozapadno od Zmajevca

Porijeklo nejasno. Primjeri osobnih imena koji bi mogli biti s tim u vezi (npr. 1360. Beke, dictus *Chuza*: ZichyOkm. 3: 186; Andream *Cuza*: ZsigmOk. I: 268) sekundarni su. Možda bi moglo imati veze s hrvatskim prezimenom *Čusa* (LPH 117), *Čuze*. Hrvatsko ime nastalo je pučkom etimologijom i povezivanjem s riječju *sùza*.

Šebešir – napuštena pustara jugoistočno od Suze

Ime je nesumnjivo mađarsko, od *sebes* ‘brz, hitar’, ali drugi je dio složenice nejasan, s obzirom da nisam uspio pronaći niti jedan stariji mađarski zapis toponima. Mogući su ‘kandidati’ riječi *sír* ‘grob’, *úr* ‘prazno mjesto’ i *őr* ‘čuvar’.

Šećerana (Cukorgyár) – naselje sjeveroistočno od Belog Manastira

Ime je nastalo prema tvornici šećera koja se ovdje nalazila. Radi se o novom, radničkom naselju.

Širine (Braidaföld) – pustara zapadno od Belog Manastira

Mađarsko ime prema prezimenu *Braida*, nekadašnjeg nadstojnika pustare.
Hrvatsko ime izgovara se *Širine*, za razliku od množine apelativa ‘širina’, koja glasi *širine*. Moguće je da se taj oblik tvori od komparativa. Korijen je vjerojatno preko njemačke pučke etimologije i pridjeva *breit* ‘širok’.

Šumarina (Benge) – pustara sjeverozapadno od Belog Manastira

Mađarsko ime vjerojatno od fitonima *benge* ‘krkavina, pasjakovina’.
Hrvatsko ime vjerojatno prema apelativu ‘šumar’.

Švajcarnica (Őrhely) – selo sjeveroistočno od Darde

Mađarsko ime ukazuje na to da se ovdje nalazila stražarnica (*őrhely* – ‘stražarnica’).

Hrvatsko ime (koje se javlja i u obliku *Švajcarnica*; zapravo se radi o imenu čitavog predjela, ne samo naselja – usp. i u lokalnom govoru ‘biti sa Švaj-

carnice', a ne 'iz Švajcarnice') vjerojatno potječe od nekoga njemačkog prezimena (*Schweizer*). Usp. i predio nazvan *Švajcerova ada* južno od Darde. Moguće je da je do imena došlo ukrštanjem prijevoda mađarskoga imena (*Strážarnica*) s prezimenom.

Tikveš (Tököpuszta) – pustara sjeveroistočno od Luga

I hrvatsko i mađarsko ime prema apelativu 'tikva' (mađ. *tök*).

Topolje (Izsep) – selo sjeveroistočno od Kneževa

Od osobnog imena, usp.: 1138./1329. *Isep* (MNY. 32: 56); 1211. *Isyph* (PRT 10: 512). U vezi s tim v. starotalijanski *Iseppe* 'Josip' (Melich: SzlJsz. ½: 179). Prema drugoj teoriji, radi se o imenu turskog porijekla.

Hrvatsko ime prema apelativu 'topola'.

Torjanci (Torjanc) – selo zapadno od Baranjskog Petrovog Sela

Mađarsko ime prema hrvatskome.

Hrvatsko je ime jedini baranjski toponim koji se javlja u obliku na *-ci*, inače vrlo čestu u području južno od Drave. Moglo bi značiti 'ljudi iz Torje', pri čemu je Torja mjesto u Erdelju, u današnjoj Rumunjskoj.

Tvrđavica (Kisdárda) – dio Osijeka na lijevoj obali Drave

Mađarsko ime znači 'mala Darda', za detaljniju etimologiju, v. tamo.

Uglješ (Ölyves) – selo sjeveroistočno od Darde

Mađarsko ime prema apelativu *ölyv* 'škanjac'.

Hrvatsko vjerojatno pučkom etimologijom prema mađarskome.

Vardarac (Várdaróc) – mjesto istočno od Darde

Ime *Daróc* često je u toponimiji, a dolazi od staromađarskoga naziva zanimanja, koji je označavao onog lovca koji se bavio uklanjanjem kože, krzna i rogovlja s ubijenih životinja. Prefiks *Vár-* mjesto je dobilo zbog toga što je nekada pripadalo Baranyaváru. Hrvatsko ime izvedeno od mađarskoga.

Zelena Polje (Szentistvánpuszta) – pustara sjeverozapadno od Petlovca

Mađarsko ime jest patrocinij, prema imenu obližnjeg Petlovca (Baranya-szentistván).

Hrvatsko ime prema opisu predjela.

Zlatna Greda (Bokroshátpuszta) – pustara sjeveroistočno od Luga

Mađarsko ime od nekadašnjeg naziva šume. *Bokroshát* doslovce znači ‘zaleđe prekriveno grmljem’.

U hrvatskoj toponimiji ‘greda’ se javlja često. Može označavati ‘veću kamenu gromadu’ (najčešće u dinarskim krajevima, usp. npr. *Tulove grede* na Velebitu), ‘sprud’ (u ritu), ‘sumu’ (što je očito značenje ovdje), a može označavati i ‘lijehu’ (premda češće u deminutivnom obliku ‘gredica’).

Zmajevac (Vörösmart) – mjesto sjeveroistočno od Kneževih Vinograda

Složenica riječi *vörös* ‘tamnocrven, rumen’ i *mart* ‘obronak, obala rijeke’. Možda se odnosi na grimiznu boju dunavskog šljunka.

Hrvatsko ime prema obližnjem izvoru, koji se zvao *Zmajevac*.

Zornice – zaselak Jagodnjaka

Hrvatsko ime možda prema apelativu ‘zora’.

Klasifikacija imena

Hrvatska imena

Prvi kriterij po kojem ćemo uspostaviti podjelu toponima bit će s obzirom radi li se o antroponimnim ili apelativnim osnovama toponima.

Antroponimnu osnovu imaju:

1. Ojkonimi prema imenu vlasnika: Baranjsko Petrovo Selo, Branjina, Branjin Vrh, Čeminac i Novi Čeminac, Kneževo i Malo Kneževo, Švajcarnica
2. Ojkonimi prema kroatiziranim mađarskim antroponimima: Batina (točnije, izvorni toponim Battyán koji se nije odnosio na današnju Batinu), Belje, Bolman i Novi Bolman, Luč, Mece, Podolje (možda), Suza, Širine (gdje se radi o prijevodu antroponima, s apelativnim značenjem)
3. Ojkonimi koji mogu biti i patronimici i imena vlasnika (dostupni podaci nam to ne razjašnjavaju): Draž, Duboševica, Kopačevo, Mirkovac, Mitrovac

Apelativnu osnovu imaju:

1. Etnički ojkonimi: Novi Bezdan, Torjanci
2. Ojkonimi prema zanimanjima: Kozarac, Popovac, Šumarina, Vardarac (< Várdaróc)

3. Ojkonimi prema topografiji:
 - a) prema hidronimima: Karaševo, Podravlje, Podunavlje, Zmajevac (metaforično)
 - b) prema izgledu tla: Gajić, Kamenac, Karanac (< garancs), Kotlina, Lug, Podolje (možda), Zeleno Polje, Zlatna Greda
 - c) prema ljudskim tvorevinama: Beli Manastir, Darda, Kneževi Vinogradi (premda se radi i o imenu vlasnika), Majške Međe (također i ime vlasnika), Šećerana, Tvrđavica
 - d) prema floronimima: Grabovac, Jagodnjak, Jasenovac, Novo Nevesinje, Sudaraž (< Szederjes), Tikveš, Topolje
4. Ojkonimi prema faunonimima: Kozjak, Petlovac, Sokolovac, Uglješ (< Ölyves)
5. Ojkonimi netransparentna značenja: Šebešir, Zornice

Prema tvorbi, među baranjskim hrvatskim ojkonimima dominira sufiksalna tvorba na *-ac*, uglavnom deapelativna (s izuzetkom antroponimnih ojkonima Čeminac, Mirkovac i Mitrovac). Dva toponima izvorno mađarskog porijekla također su u hrvatskoj prilagodbi dobila taj nastavak (Vardarac i Karanac), iako se ovdje ne radi o tvorbenom morfemu, već adaptaciji mađarskog kraja riječi. Množina toga sufiksa, *-ci*, koja se u nedalekom Srijemu pojavljuje izuzetno često, u Baranji je prisutna u jednome jedinom ojkonimu (Torjanci).

Drugi je čest sufiks *-je*, isključivo kod apelativnih osnova (Podunavlje, Podravlje, Topolje). Pojavljuje se i kod toponima Podolje, međutim, moguće je da se radi o adaptaciji mađarskog ojkonima drugoga postanja.

Javlja se i sufiks *-(j)ak*, u toponimima Kozjak i Jagodnjak.

Sufiks *-ina* javlja se samo kod ojkonima Šumarina. Jednu pojavnicu ima i sufiks *-ić* (Gajić). Ostali su ojkonimi jednaki apelativima od kojih su tvoreni, ili pak mađarskim izvornicima.

Dvočlani su ojkonimi Novi Bezdán i Novo Nevesinje.

Kod antroponimnih osnova imamo sljedeće sufikse: *-evo* (Kneževo, Kopačevo, također i s apelativnom osnovom Karaševo), *-in(a)* (Branjina i Branjin Vrh), *-ica* (Duboševica) i *-nica* (Švajcarnica, možda ovamo treba uvrstiti i nejasan množinski ojkonim Zornice). Kod ostalih je adaptiran mađarski oblik. Postoje i dvočlani opisni ojkonimi, (Baranjsko) Petrovo Selo, Malo Kneževo, Novi Čeminac, Novi Bolman.

Prefiksalsnu tvorbu zastupa jedino prefiks *po-*, u ojkonimima Podunavlje i Podravlje, a javlja se i u (možda) pučkoetimološkom ojkonimu Podolje.

Mađarska imena

Antroponimnu osnovu imaju:

1. Ojkonimi prema imenu vlasnika: Baranyavár, Jenőfalva, Petárda
2. Patrociniji: Baranyaszentistván, Hercegmárok, Szentistvánpuszta
3. Ojkonimi koji mogu biti i patronimici i imena vlasnika (dostupni podaci nam to ne razjašnjavaju): Albertfalu, Belle, Bolmány i Újbolmány, Botond, Braidaföld, Csúza, Dályok, Darázs, Frigyesföld, Izsép, Kácsfalu, Katalinpuszta, Kopács, Laskafalu i Újlaskafalu, Lócs, Mecpuszta, Mitvárpuszta, Nagybodolya (možda), Sepse.

Apelativnu osnovu imaju:

1. Etnički ojkonimi: Torjanc (< Torjanci), Újbezdán
2. Ojkonimi prema zanimanjima: Baranyabán, Várdaróc
3. Ojkonimi prema topografiji:
 - a) prema hidronimima: Dunaipuszta
 - b) prema izgledu tla: Bokroshátpuszta, Karancs, Keskend, Keskenyerdő, Kiskőszeg, Kő, Laskó, Nagybodolya (možda), Öbölpuszta, Szeglak, Vörösmart
 - c) prema ljudskim tvorevinama: Baranyakisfalud, Cukorgyár, Dárda (< tvrđa) i Kisdárda, Főherceglak, Órhely, Pélmonostor
 - d) prema floronimima: Benge, Hercegszőlős, Szudarázs, Tököspuszta
4. Ojkonimi prema faunonimima: Ölyves
5. Ojkonimi prema izgledu naselja: Hatvan

Tvorba mađarskih toponima općenito ima drugačije mehanizme od one u hrvatskom jeziku. Tako npr. nije rijetkost da većina toponima u okolici određenoga feudalnog sjedišta, rijeke, brda i sl. dobije prefiks po tom lokalitetu (npr. skoro sva mjesta u pogrđu Pilis, sjeverozapadno od Budimpešte, nose prefiks *Pilis-*, uz rijeku Zalu u zapadnoj Mađarskoj prefiks *Zala-*, itd.). U hrvatskom dijelu Baranje taj prefiks imaju samo četiri mjesta (Baranyavár kao ishodište, zatim Baranyakisfalud, Baranyabán i Baranyaszentistván). Razlog takvu imenovanju leži u trenutnom rješavanju nedoumice gdje se pojedino mjesto točno nalazi (usp. i Baranjsko Petrovo Selo/Ličko Petrovo Selo; Novi-grad Podravski/Novigrad Istarski/Novigrad Dalmatinski – premda potonja dva često izostavljaju atribut). Ovamo treba svrstati i toponim Pélmonostor, koji također možda vuče ime od lokaliteta na kojem se nalazi (osim ako se ne radi o antroponimnom prefiksu).

Ta se nedoumica može rješavati i drugačijim atributima, npr. prefiksima *Kis-* (usp. *Kiskőszeg* u odnosu na *Kőszeg*), *Nagy-* (*Nagybodolya*) ili *Új-* (*Újlaskafalu*).

Katkada je prefiks prezime feudalne obitelji čije je lokalitet bio vlasništvo, poput npr. obitelji *Herczeg* i *Majs* u Baranji.

Sufiksi se mogu razvrstati u četiri skupine: *-vár* ('grad, dvor'), *-falu/-falva* ('selo', dva su oblika ovisno radi li se o posvojnomo sufiksu ili ne, katkada se i skraćuje samo u *-fa*), *-puszta* ('pustara, seosko imanje'), rjeđe i *-föld* ('zemlja'). Prvi dio takvih imena obično je patronimik ili patrocinij, rjeđe neki apelativ koji opisuje izgled ili smještaj predjela.

Umanjenički sufiks *-d* također se javlja (*Baranyakisfalud*, *Keskend*), kao i pridjevski sufiks *-s* (*Tökös*, *Ölyves*, *Szőlös*, *Szederjes*).

Dosta je apelativnih ojkonima tvoreno i jednostavnim juktaponiranjem dvaju elemenata – pridjeva i imenice (*Keskenyerdő*, *Kőszeg*, *Vörösmart*) ili dviju imenica (*Cukorgyár*, *Órhely*), pa čak i dviju imenica kojima prethodi pridjev (*Főherceglak*).

Ojkonimi tvoreni od čiste osnove češći su među onima tvorenim od antroponimne osnove, ali ih ima nekoliko i kod deapelativa (npr. *Karancs*, *Kő*, *Hatvan*).

Zaključak

Imena baranjskih ojkonima svjedoče o svim onim narodima koji su od srednjega vijeka naovamo prolazili tim plodnim dijelom panonske ravnice. Baranja je oduvijek bila multinacionalno i kozmopolitsko područje, gdje su se miješali kulturni utjecaji srednje Europe i Balkana. Premda je posttrianonska granica izdvojila najjužniji dio Baranje i odvojila ga od njegova prirodnog nastavka na sjeveru, premda će političke promjene u državama koje su naslijedile tu nekadašnju Baranju često udaljiti nekoć susjedna sela, otuđiti njihovo stanovništvo, pretvoriti preko noći pripadnike jednoga naroda u većinu, a drugoga u manjinu, danas je Baranja opet mjesto susreta, mada će se rane rata s konca XX. stoljeća još dugo vremena osjećati, kako i u kulturnom smislu, tako i u izmijenjenoj demografskoj slici Baranje. I opet ćemo se morati okrenuti imenima, jer će nam jedino ona moći dati uvid u to koji je bio prvotni sastav stanovništva pojedinoga naselja.

Pokušali smo u ovome radu dati pregled današnjih baranjskih ojkonima, prvenstveno s aspekta dvaju naroda čije se granice danas u Baranji susreću – Hrvata i Mađara. Bit će nam zadovoljstvo ukoliko on popuni određene praznine u onomastičkim istraživanjima toga dijela Hrvatske, i ukoliko potakne i još nekoga da se uhvati posla, jer ojkonimija je tek jedan segment bogatih onomastičkih slojeva koji su prekrili Baranju.

Literatura

- An. = *Anonymus Gestája. o. 1150/13–14. st.* Izdano: P. Magistri, qui Anonymus dicitur, Gesta Hungarorum. Praefatus est textumque recensuit Aemilius Jakubovich. (SRH I: 33–117.) (Brojevi se odnose na poglavlja)
- AnjouOkm. = *Anjoukori okmánytár. I–VI.* Uredio Nagy Imre. Budapest, 1878–1891. VII. Uređuje Tasnádi Nagy Gyula. Budapest, 1920. (U ediciji Monumenta Historica)
- ÁÚO = *Árpádkori új okmánytár.* Razvrstao Wenzel Gusztáv. I–XXI. Pest, (kasnije) Budapest, 1860–1874. (U ediciji Monumenta Hungariae Historica)
- Beneš: ČPrijm. = Beneš, Josef: *O českých příjmeních.* Praha, 1962.
- Brechenmacher = Brechenmacher, Karlmann: *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Familiennamen. I–II.* Limburg a. d. Lahn, 1957–1963.
- Györffy = Györffy György: *Az Árpád-kori Magyarországnak történeti földrajza. I–.* Budapest, 1963–
- Kiss = Kiss Lajos: *Földrajzi nevek etimológiai szótára. I–II.* Četvrto izdanje. Budapest, 1988.
- LPH = *Leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske.* Zagreb, 1976.
- Melich: SzIJs. = Melich János: *Szláv jövevényszavaink. I./1–2.* Budapest, 1903–1905.
- MNy. = *Magyar Nyelv.* Mjesečnik. Budapest, I. (1905.) –
- MNyj. = *Magyar nyelvjárások.* (Godišnjak Jezikoslovnog instituta Sveučilišta Lajosa Kossutha u Debrecenu.) Debrecen, (kasnije neko vrijeme) Budapest, I. (1951.)–
- Profous = Profous, Antonín: *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. I–V.* Praha, 1947–1960. (V. svezak napisali Jan Svoboda i Vladimír Šmilauer.)
- PRT = *A pannonhalmi Szent-Benedek-rend története.* Uređuje Erdélyi László, (kasnije) Sörös Pongrác. I–V., VII–XII. Budapest, 1902–1912. VI./1–2. Budapest, 1916.
- Rad JAZU = *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.* Edicija. Zagreb, I. (1865.)–
- RussGeogrNb. = *Russisches geographisches Namenbuch.* Utemeljio Max Vasmer. I–. Wiesbaden, 1964–
- Sekulić = Sekulić, Ante: *Hrvatski baranjski mjestopisi.* Zagreb, 1996.
- ŚSNO = *Słownik staropolskich nazw osobowych.* Pod redakcijom i s uvođom Witolda Taszyckog. I–VII. Wrocław-Warszawa-Kraków-(kasnije još) Gdańsk-Łódź, 1965–1987.
- Šimunović: Šimunović, Petar: *Ojkonimija srednjovjekovne Vukovske župe. Folia onomastica Croatica.* Zagreb, 2002.

ZalaOkl. = *Zala vármegye története*. Pismohrana. Uređuju Nagy Imre, Vég hely Dezső i Nagy Gyula. I–II. Budapest, 1886–1890.

ZichyOkm. = *A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára. I–XII*. Pest, (kasnije) Budapest, 1871–1931.

ZsigmOkl. = *Zsigmondkori oklevéltár. I. (1387–1399.)*, II/1. (1400–1406.), II/2. (1407–1410.). Sastavio Mályusz Elemér. Budapest, 1951–1958.

A parallel overview of Croatian and Hungarian names of settlements in Croatian Baranja

Summary

The article gives an overview of today's oikonyms in the Croatian part of former Baranya county, that was split between Hungary and Yugoslavia after First World War. It is done by parallely analyzing their names in Croatian and Hungarian language, thus trying to shed a light on the picture of former demographic and geographic situation in Baranja.

Ključne riječi: Baranja, ojkonimi, hrvatski toponimi, mađarski toponim

Key words: Baranja, oikonyms, Croatian toponyms, Hungarian toponyms